

БЕЛІНСЬКИЙ Ю. Є.,

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінально-правових
дисциплін

(Дніпропетровський
гуманітарний університет)

УДК 342.7:331.556.4(477)

ЩОДО МЕХАНІЗМУ ЗАХИСТУ ОКРЕМИХ ПРАВ І СВОБОД ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЗА КОРДОНОМ

Розглянуто механізм регулювання, захисту реалізації окремих прав громадян України: права на підприємницьку діяльність, права на працю, на заробітну плату тощо. Запропоновано законодавчі зміни щодо захисту прав людини за кордоном.

Ключові слова: право на підприємницьку діяльність, право на працю, на заробітну плату, механізм захисту економічних прав і свобод громадян, допомога трудовим мігрантам, кодифікація законодавства у сфері прав людини.

Рассмотрен механизм регулирования, защиты реализации отдельных прав граждан Украины: права на предпринимательскую деятельность, права на труд, на заработную плату и т.д. Предложены законодательные изменения относительно защиты прав человека за рубежом.

Ключевые слова: право на предпринимательскую деятельность, право на труд, на заработную плату, механизм защиты экономических прав и свобод граждан, помощь трудовым мигрантам, кодификация законодательства в сфере прав человека.

The article considered the mechanism of regulation, protection of exercise of individual rights of citizens of Ukraine: right to do business, right to work, right to wages, etc. Legislative changes regarding protection of human rights abroad are proposed.

Key words: right to do business, right to work, right to wages, mechanism of protection of economic rights and freedoms of citizens, assistance to migrant workers, codification of the law on human rights.

Вступ. Проблема прав людини зв'язана зі взаємним існуванням людей у суспільстві. Необхідність регулювання суспільних відносин приводить до появи різних за своєю природою норм, а нормативні обмеження людини, які виникають у зв'язку з цим, – до появи понять свободи, справедливості, а в остаточному підсумку – прав людини.

Ядром, системотвірним елементом правового статусу людини і громадянина є права, свободи та обов'язки людини і громадянина. У правах, свободах та обов'язках не лише фіксуються стандарти поведінки, які вважаються обов'язковими, корисними, доцільними для нормальної життєдіяльності суспільства, а й розкриваються основні принципи взаємин держави й особи [5, с. 139].

Права людини – поняття складне й багатогранне, це категорія не лише юридична, а й моральна, політична і навіть філософська. Права людини мають універсальний характер; неподільні, взаємопов'язані та взаємообумовлені, вони є надбанням кожної людини. Британська енциклопедія визначає їх таким чином: «Права належать індивідові, оскільки він

є людиною. Вони співвідносяться з широким континумом цінностей, що універсальні за своїм характером і в деяких значеннях однаково притаманні людським істотам» [13, с. 39].

Громадянин України має достатньо велику кількість прав соціального, політичного, економічного, екологічного, культурного, особистого характеру.

Постановка завдання. Мета статті – з'ясування механізму регулювання, захисту реалізації економічних прав громадян України: права на підприємницьку діяльність, права на працю, на заробітну плату тощо, у повному обсязі.

На сучасному етапі системного реформування, у складних економічних умовах, на жаль, держава не в змозі забезпечити реалізацію економічних прав громадян України: права на підприємницьку діяльність, права на працю, на заробітну плату тощо. Тому увага, яка приділяється останнім часом проблемам трудової міграції українців, спрямовується не на налагодження дієвої системи захисту трудових мігрантів та допомоги їм, а на залучення українців-заробітчан і промоутерських компаній з метою скорочення будь-яких поїздок за кордон. Це спонукало правозахисні організації, наприклад «Київську Русь», ретельно проаналізувати стан законодавства та результати практичної діяльності органів влади України у сфері трудової міграції. Внаслідок проведеної роботи виявилася низка проблем у сфері державної міграційної політики, а відтак з'явилися й пропозиції з їх вирішення [4, с. 10].

Результати дослідження. Слід розпочати з того, що в Україні проблемами трудових мігрантів у межах своїх повноважень опікуються МЗС, Мін'юст, СБУ, МВС, Прокуратура, Мінпраці, Держкомнацміграції, Держкомпідприємництва, Мінфін, ДПА, Державна митна служба, Державна прикордонна служба тощо. Кожен із цих потужних департаментів має низку власних повноважень щодо українців-заробітчан і реалізує власну еміграційну політику. Але конкретної загальної координації між цими органами з питань трудової міграції не здійснює ніхто. Тривалий час ідуть тільки розмови про визначення координуючого органу з питань міграційної політики. Однак руху в цьому напрямку немає.

Іншою важливою проблемою залишається відсутність нормативно-правового забезпечення, яке б суттєво захищало права трудових мігрантів: від концепції міграційної політики України – до повноважень міністерств.

Третьою істотною проблемою є хибне спрямування роботи владних органів та небажання займатися зазначеним питанням.

Таким чином, як нормативно, так і практично робота державницьких структур спрямовується не на захист українців-заробітчан, а передусім на контроль за підприємцями, пов'язаними із цією галуззю.

Не викликає сумнівів, що українець-заробітчанин, маючи на меті поїхати за кордон працювати, повинен і має право ознайомитись із законодавством країни працевлаштування. Принаймні йому потрібно знати положення іноземних законів, які регулюють питання візового режиму, правового статусу іноземців, трудового законодавства, відповідальності за порушення законів, митних і податкових правил.

Знайти відповідну інформацію мовою іноземної держави можна на офіційних сайтах її органів влади. Отримати потрібні документи українською мовою можна також від української діаспори в цій країні. Але віднайти іноземні нормативні акти в офіційному перекладі українською мовою досить складно. Певні департаменти МЗС України дають офіційні переклади лише міжнародних договорів, а відповідні департаменти Мін'юсту офіційно перекладають на українську мову лише акти законодавства Європейського Союзу або його країн-учасниць. Такі документи можуть отримувати лише центральні органи державної влади за їх запитом.

Ясна річ, порядок працевлаштування в різних країнах має бути для українців загальнодоступною інформацією.

На сьогодні порушена система обліку трудових мігрантів.

Більшість консульств України за кордоном відмовляються реєструвати заробітчан, якщо ті планують працювати не більш ніж три місяці.

Для забезпечення законних підстав закордонних поїздок трудових мігрантів і недопущення нелегальної міграції потрібно на відповідному сучасному рівні налагодити обмін інформацією між органами влади.

Доцільно також, як зазначають С. Злобін, Г. Москаль, О. Михайлик, А. Мінюков [4,6,7,8], змінити оцінку роботи правоохоронних органів України, виходячи не з кількості поданих до суду справ, а з попередження незаконних виїздів за кордон, закриття нелегальних напрямів діяльності українських фірм та припинення в'їзду до нашої держави іноземців, які оформлюють українців на роботу за кордон без права в Україні на таку підприємницьку діяльність. Досвід сучасних правозахисних організацій свідчить, що велика кількість іноземних роботодавців наразі не усвідомлює, що працювати з Україною вони можуть лише до першого порушення законів або договорів з їхньої сторони. І навпаки, деякі з іноземців шукають робітників саме в Україні, будучи впевненими, що це не вимагатиме безумовного документального оформлення, соціального страхування, а отже, буде дешево.

Крім того, слід виправляти ставлення до українців-заробітчак деяких органів влади. Адже на четвертому Всесвітньому форумі українців зазначалося, що з-за кордону в нашу державу трудовими мігрантами щорічно ввозяться кошти, які дорівнюють семи відсоткам бюджету України [4]. А це чималий внесок в економіку України, який допомагає вчити наших дітей, будувати житло та інше.

Отже, потрібно на державному рівні підтримувати промоутерські та правозахисні компанії України, які сприяють легалізації трудової міграції. Адже саме легальне оформлення українців-заробітчак легальними промоутерськими структурами унеможливило торгівлю людьми.

Правоохоронні органи схильні перекидати відповідальність за більшість порушень у сфері еміграції на підприємців України.

При цьому українцям-заробітчакам не пояснюють, що вітчизняні фірми-ліцензіати займаються лише пошуком роботи за кордоном та наданням інформаційно-консультаційних послуг. Повноважень щодо захисту українця за кордоном немає ні у ліцензіатів, ні в органу ліцензування – Мінпраці. Тож промоутерські компанії не відповідають за українця, який виїхав за межі України.

Юридично супроводжувати українця весь період перебування за кордоном можуть лише пов'язані з ним адвокатські та юридичні компанії, які використовують притаманний їм механізм правозахисної роботи.

Зазначу, що розвинуті країни захищають свій ринок праці і, як правило, самі обмежують в'їзд українців. Це є правом будь-якої країни.

Водночас наша держава зацікавлена у поїздках українців саме до надійних країн (Канада, Японія тощо). Тому створення невинуватих обмежень для поїздок українців-заробітчак у такі країни з боку українських посадовців спрямовує потоки емігрантів у нелегальне русло.

Україні слід ще багато зробити для подальшої реалізації задекларованих принципів і правил у сфері реалізації та забезпечення прав людини. Лише наполеглива, кропітка діяльність законодавця, а також співпраця органів державної влади всіх рівнів, громадськості, всіх громадян України дозволить досягти справжньої демократії, належного рівня правової та політичної культури в суспільстві, подолати економічні труднощі, соціальні негаразди.

Найбільш вірогідним шляхом є реформування правової системи України, подальше поглиблення та вдосконалення законодавства щодо захисту прав людини, що має базуватися на міжнародних стандартах, правилах і процедурах. Законодавство у сфері захисту прав людини має бути максимально приведене у відповідність до європейського законодавства у сфері прав людини, в ньому мають бути посилені гарантії встановлених або встановлюваних прав і свобод.

Доцільною, наприклад, вбачається кодифікація законодавства у сфері прав людини та їх правового захисту шляхом розроблення та запровадження проекту Кодексу прав і свобод людини або Кодексу законів про захист прав людини. Такий Кодекс як універсальний

та комплексний нормативно-правовий акт дозволив би всебічно забезпечити реалізацію та захист прав людини в Україні та за її межами, реалізувати всі конституційні гарантії захисту прав і свобод людини. Саме таким актом можуть бути створені належні правові механізми реалізації та захисту гарантованих Конституцією України прав і свобод людини.

Кодекс допоможе реалізувати державну правову політику забезпечення та захисту прав людини, в тому числі політичних, громадянських, соціальних та економічних прав. Він сприятиме не тільки зміцненню законодавчої бази захисту прав людини, а й приведенню її у відповідність до міжнародних нормативно-правових актів щодо захисту прав і свобод людини і забезпечення їх гарантій. До такого проекту Кодексу будуть імplementовані всі міжнародні норми і стандарти захисту прав людини та їх гарантій, а також механізми, які дозволять не лише номінально, а й реально реалізувати захист усіх гарантованих Конституцією України прав і свобод людини. На базі Кодексу можуть бути прийняті спеціальні закони у сфері прав і основних свобод людини, забезпечення їх гарантій. Законодавча реалізація вище запропонованих нормативно-правових новацій дозволила б змінити плани громадян нашої країни.

Доцільним вбачається також прийняття законів «Про сприяння розвитку системи органів несудового захисту прав і свобод людини» та «Про державну підтримку громадських організацій у сфері захисту прав людини» [7, с. 55–57].

Учасники Четвертого Всесвітнього форуму українців висловили пропозиції, що знайшли відображення в проекті його ухвали стосовно необхідності розробки та прийняття Національної програми повернення українців на батьківщину, прискорення схвалення концепцій національної політики щодо українців за кордоном і державної міграційної політики [7, с. 55–57].

Однак вирішення запропонованого завдання зумовило виникнення наступного. Воно полягає у створенні механізму забезпечення прав і свобод громадян, який би вмщував у собі поряд із механізмом правової охорони внутрішньодержавного рівня інший механізм правового регулювання (реалізації, захисту, відновлення), захист економічних прав громадян за кордоном. До складу цього механізму входять органи різних галузей влади, а також норми практично всіх галузей права. Важлива роль у забезпеченні прав і свобод громадян належить органам виконавчої влади: саме у взаєминах із ними найчастіше проявляються взаємини людини й держави. У забезпеченні прав і свобод громадян органами виконавчої влади можна визначити такі напрями:

– дотримання прав і свобод громадян у ході здійснення виконавчо-розпорядницької діяльності;

– створення умов для реалізації громадянами своїх прав;

– охорона прав і свобод громадян;

– захист прав і свобод громадян.

Дані функції органів виконавчої влади є адміністративно-правовими гарантіями, які можна звести до двох великих блоків із:

а) забезпечення прав і свобод особи;

б) охорони.

Висновок. Отже, новаційними пропозиціями щодо забезпечення реалізації економічних прав громадян України за кордоном є:

по-перше, прийняття Верховною Радою Кодексу законів про захист прав людини;

по-друге, активізація діяльності консульських установ, Мін'юсту, Мінпраці та правоохоронних органів щодо укладення міжурядових угод з країнами працевлаштування як з питань трудових відносин, так і у сфері співпраці щодо недопущення порушень прав українців-заробітчанин, а також порушення нашими співвітчизниками законодавства України за кордоном;

по-третє, докорінні зміни структури МВС, а саме включення у склад Міністерства внутрішніх справ департаментів: міграційної політики, митної служби, прикордонних військ.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р. зі змінами. – К. : Український Центр Правничих Студій, 2014. – 124 с.
2. Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права. Українська правнича фундація. – К, 1995.
3. Закон України «Про ратифікацію Конвенції про захист прав і основних свобод людини 1950 року, Першого протоколу та протоколів № 2,4,7 та її до Конвенції» // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 40. – Ст. 263.
4. Злобін С. Трудова міграція: правові аспекти // Урядовий кур'єр. – 2006. – 22 вересня. – С. 10.
5. Кравченко В.В. Конституційне право України : Навчальний посібник. – Вид. 4, випр. та доповн. – К. : Атака, 2006. – 568 с.
6. Мінюков А. Система органів державної влади, що забезпечують конституційні права і свободи людини і громадянина: їх повноваження // Право України. – 2002. – № 4.
7. Михайлюк О. Про правове забезпечення конституційних прав і свобод людини в Україні // Підприємництво, господарство і право. – 2006. – № 9. – С. 55–57.
8. Москаль Г. Правовий статус закордонного українця – особливий (спеціальний) вид правового статусу іноземця // Право України. – 2004. – № 10. – С. 35–37.
9. Негодченко О.В. Організаційно-правові засади діяльності органів внутрішніх справ щодо забезпечення прав і свобод людини : Монографія. – Д. : Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 2003. – 448 с.
10. Олійник А.Ю. Механізм, форми, методи та особливості забезпечення органами внутрішніх справ реалізації прав людини і громадянина : Лекція. – К., 1997.
11. Рабинович П. Національна імплементація міжнародних договорів щодо прав людини (питання теорії) // Юридична Україна. – 2003. – № 4. – С. 7–13.
12. Степаненко К.В. Механізм захисту прав і свобод громадян України за кордоном // Науковий вісник Юридичної академії Міністерства внутрішніх справ. – 2004. – № 1.
13. Трошкин Ю.В. Права человека. Нарушения и защита прав человека и прессы. – С. 29.
14. Шмельова Г. Юридичний механізм забезпечення прав людини (загальнотеоретична характеристика) // Право України. – 1994. – № 10.

